

Badische Landesbibliothek Karlsruhe

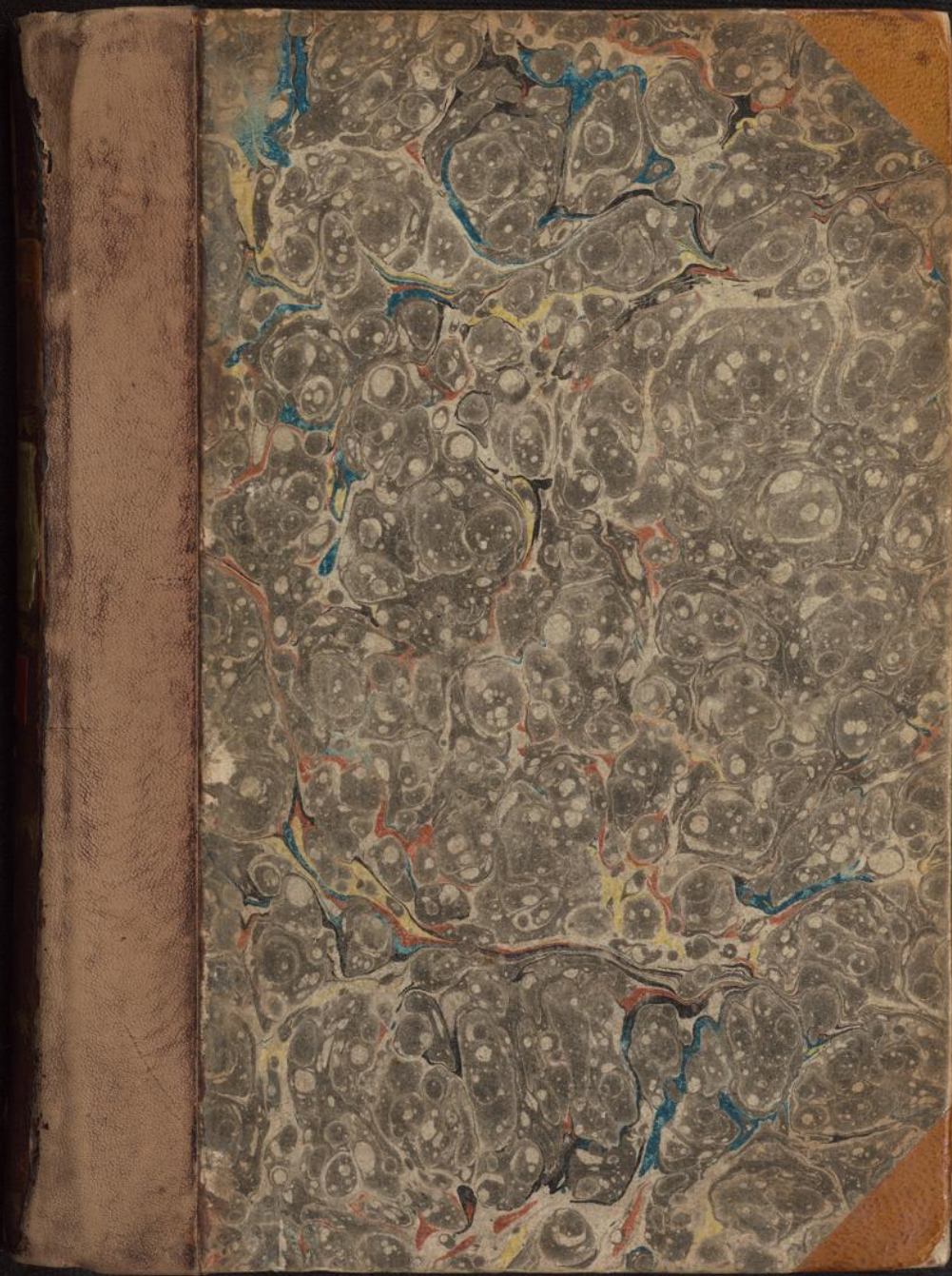
Digitale Sammlung der Badischen Landesbibliothek Karlsruhe

**In triginta regulas elegãtiarum Frãcisci nigri Ludoci
Clichthouei neoportuensis commẽtarius ...**

Franciscus <Niger>

[S.l.], [circa 1510]

[urn:nbn:de:bsz:31-293556](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:bsz:31-293556)

~~Misc. 4°~~

~~100~~

42 A 1932, 21 RH

H 8

H 8 = Campb. 17/14

E. m.

5.

In triginta regulas elegā
tiarum Frāncisci nigri Iudoci Clichthonei neopor
tuentis commentarius. Et huic quidē libello an
nerum est opusculū de nominibus magistratu
um dignitatumq; veterū romanorum cu; expo
sitione eiusdem Iudoci, x̄.

WR 308

Triginta regularū Francisci nigri Prima.

Legaria ē venusta s̄borū cōcīnitas dulcē auribz sonus
afferēs Lūius qdē generales regule sunt triginta Prima
regula Laudabitur illa orō que obliqua dicitur ⁊ a postero
ribus incipiens dictōibus in verbū sepius q̄ i aliā orōis partē
finiat. vt Cesar adeptus ē monarchiā imperij summis viribz
quod elegantius dicitur summis viribus imperij monarchi
am cesar adeptus est.

Sicut i corpe debita mēbrorū portio adiūicē vt vnū alteri apte res
pōdeat illorūqz ornat⁹ ⁊ decētor cult⁹ elegaria ē sic i orōne pulchra
dēonū adiūicē orōiatio vnūscuiusqz suo loco apta collocatio elegan
tia d̄r. Et sicut cōcordātibz nervis cythara dulci modulatiōe psonat
⁊ audiētū alios magna cap⁹ dulcedie Sic orō elegas et culta p̄mūltz
audiētēs ⁊ gratissie illorū illabit auribz Ad orōis ergo elegariā recta
cuiusqz dēois cōstitutio requir̄ sicut ad placidā modulatiōe chordarū
oīm cōcordia qd̄ Quintili testat li. ij. de institutiōe oratoris Sicut citha
ra iqt ita orō p̄fca nō ē nisi ab imo ad sumū oibus itera nervis. cōset
nat Idē i nono felicissim⁹ p̄mo ē cui ⁊ rectus ordo ⁊ apta sūctura ⁊
eū his nūer⁹ oportune cadēs cōtingit Proinde ad cognoscēdū dēonū i
orōe aptiorē sitū triginta notāde sunt regule Quarū pria ē eadē cum
scdo p̄cepto augustini p̄us posito Qd̄ qdē obliq̄ d̄r i q̄ obliq̄ p̄mūz
sibi locū vēdicāt rectis p̄positis ⁊ q̄ cōstructiōe posteriora sūt situ p̄
ora q̄ p̄o p̄ora cōstructiōe posteriora i orōe collocēt vt p̄tus cōmēdat
suos cultores magnis p̄conijs sic elegariū magnis p̄conijs suos cu
tores v̄irt⁹ cōmēdat Porius itidē p̄bo q̄ alia q̄cūqz dictiōe claudēda
ē orō Quin. i. ix. Verbo sensū claudere multo zū cōpositiō patiat op
timū ē In p̄bis ei p̄monis vis in ē Salustius Lōcordia p̄ue res cōf
cūt discōrdia magne dilabunt Nonarchia p̄ncipatus vnus ⁊ venit
ad monarchiā qd̄ nomē grecū vnū p̄ncipē latine significat. De hac
regula vidē latius apud augustinū p̄cepto. ij.

Secunda regula De qua p̄ceptis iij. ⁊ vii

Lōmēdabitur quoqz orō que dēcōem habeat vniuersales
affirmatiua l̄ negatiua in fine. vt aliquod i signe nomē vel ad
verbū Exēplum primi Dēs laudāea q̄ vir bonus facit quod

A ij

venustius dicitur: *Que vir bonus facit laudat omnes* Exemplum secundum
Ego neminem habeo quam magis diligam te Quod pulchrius di-
citur *Que te magis diligam habeo neminem* Exemplum tertium Egre-
gia sunt ea que scribis ad me. quod concinnius est que ad me scri-
bis sunt egregia Exemplum quarti Ego omnia diligenter per-
feci que iussisti mihi: quod eloquentius dicitur *Que mihi iussisti*
ti perfeci omnia diligenter.

¶ Hec regula quadripartita est Prima pars dictiones universales affirma-
tive ut oratio et eius casus eleganter in fine orationis ponitur ut tua virtute mere-
antur omnes *Que mihi iussisti* egregia omnia Secunda pars dictiones universales nega-
tive ut nemo nescio ignoro magis nullo quam eleganter in fine orationis ponitur ut me tui
amantior habes neminem virtute preclarum est nemo Et hec pars septimo
augustini precepto itidem declarata est Tercia pars nomina illiusque eleganter po-
nitur in fine orationis Insigne nomen dicitur quod excellentiam et eminentiam significat quale est
preclarum egregius eximius insignis nobilis illustris gloriosus prestas ex-
cellens ingenium et consilia Ut quod alexander ille magnus edidit opera sunt preclara
Quis iulij gesta negaverit esse eximia Virutis perfectio sunt insignia
Quarta adverbia eleganter in fine ponitur perfecti quod qualitate significant ut dilige-
ter vigilanter exacre accurate famulatur reus generis Tercio facias id eodem se-
culo Idem Reiecit se cum suis et familia De multis annis plus sum sa-
miliariter Adverbia itidem de superlativa in calce orationis apte locantur ut tunc
voluntati parebo quilibetissime plura de adverbiorum situ: tertio augus-
tini precepto requirenda sunt.

¶ Tercia regula est de qua precepto. vi.

Nomen adiectivum eleganter substantivo preponitur ut fortis sum-
ma imperium magni consilium utile. melius enim dicitur summa fortis
magni imperium. utile consilium et huiusmodi

Hec regula sexto augustini precepto personat et de adiectivis nominalibus personalibus
bus et principalibus intelligenda tradit non minus in carmine quam in prosa ut sunt
cer amor summa benivolentia laudata etrus crescit Quiri in eij nihil est
tam occupatum tam multi forme toracem varijs affectibus consilium atque lace-
ratum quam mala mens Quis iter hec liri aut vili bone arti cultus Non
hecle magis quam frugibus interra sentibus acerbis occupata

¶ Quarta regula de qua preceptis. viii. et v.

Inter adiectivum et substantivum si aliquid est interponendum. ut

maxima virtus cesaris summa laude semp extollenda est: qđ ex
 legatius d: maxima cesaris virtus summa sp laude extollenda ē.
 ¶ Dec regula quattuor: hz pres. Prima inter adiectiuū z substantiuo
 uū. venuste ponit grūs aur altus casus ab adiectiuo aut substantiuo
 rect: vt magna virtus: claritas mūrū in modū relucet. ¶ Secda inter
 adiectiuū z substantiuū in qđ casu posita elegāter ponitur grūs vel ali
 us casus regēs illius substantiuū: vt tui benivolētia animi haud satis
 laudare possent. Māgne virū sapiētie cōmendare solēt oēs. Et has
 duas pres quintū Augustini pceptum explicuit. ¶ Tercia est inter
 adiectiuū z substantiuū elegāter ppo: cuius substantiuū est casuale
 aut ppositio cū suo casuali intersest. vt tuā ppter hūanitatē magnum
 in oēs amores ostendis. Sūma in deū religio obseruāda ē. Et hāc p
 rem quarto pcepto Augustinus tradit. ¶ Quarta ps inter adiectiuū
 et substantiuū elegāter intercedit pnomē verbū aduerbiū aut altera a
 supradictis ps orōis: vt ppetuo tibi obsequio deuinctus sum! Mo/
 desto est ingenio: qui laudare magis qđ laudari petit. Magno videt
 honore dignus qđ honorem parū facit. Quintil. in x. Digni est inge
 nū cōtēntū esse his qđ sunt ab alijs inuenta. Idē in. xii. Breuis ē insti
 tutio vite honeste: beatę sē credas: natura em nos ad mentē optimā
 genuit: adeo discere meliora volentibz pemptum est: vt vere intuenti
 mūrū sit illud magis malos esse tam multo.

¶ Quinta regula cuius parum meminit.

Quotienscunq; ab opposito alicuius verbi secundarij orō in
 cipit qđ subito relatiū sequat: elegantiū inter relatiū z añs
 secundariū verbi ponit: vt Lneu pōpeii: qđ romanozū auxi
 imperiū: sumope diligo. Venustius em d: Lneu pompeium
 sumope diligo: qui romanū imperiū auxit.

¶ Appositū est obliquū post sbū recta quo incipe d: orō: cū in pnci/
 pio orōis nullo precedere ponit z illud frequēt est añs. Verbi autē
 sedariū est qđ p m in orōe inter sbā locuz hz. z tale sbū ē a qđ obliquū
 ille in pncipio orōis posuit regit: qre nō immerito añcedētis sbū ap/
 pellat. Verbi at p mariū est añ qđ nullū aliud ponit sbū quasi p mū
 locū obtinēs: z tale id orōne pma z nō elegāti est sbū relatiū. Dicit
 ergo regula qđ qñ orō incipit ab añcedēte obliquo recto a sbō alterū
 verbū sequēte z post talē obliquū immediate sequit relatiū cū suo sb
 bo quasi parēbess inclusum: elegāter sbū secundariū ponit inter obli
 quum illum z relatiū: sitq; verbū p mariū z sbū relatiū sit sedariū
 itū: vt amicitia (que summū est inter boes bonū) impmīs laudo. E
 legatius d: Amicitiam impmīs laudo que summū est inter boz

mines bonum. Ibi verbo in situ mutatus est.

Sexta regula de qua precepto. xi.

Si fuerit relatiuū in obliquo casu positi cū venisti? aūs in relatiuū casu positi postponet: vt scitutes/quibus ab ineunte etate testudiuisti. immortalitati nomē tuū cōmendabūt. qđ elegāt? dicitur. quibus virtutibus ab ineunte etate studiuisti. immortalitati nomen tuum cōmendabunt.

Decregula vno ecimo Augustini pcepto rīdet: docet qđ cū orō ab antecedere nti casus incipit sibi aut adiectiuū in calce orōis positi supposito vt substantiū: et post aūs ponat relatiuū in obliquo: p elegāt? aūs mutat in eundē obliquū casum cū suo relatiuū: quāuis tūc cū adiectiuo aut sibi postremo dissidere videat. Et licet illud aūs mutatū in casum relatiuū pponi possit. Terē. Eunuchū quē dedisti nob qđ turbas fecit: elegāt? tū postponit aūs suo relatiuū. Et hec rīa pferunt locū hz in hoc relatiuū qđ que qđ: vt lre quas ad me dedisti fuerūt gratissime. Sic elegāt? dicit: quas ad me hās dedisti fuerūt gratissime.

Septima regula cui? meminit pcepto. x.

Quādo est aliqđ substantiuū cū pponē aliqua iuncē: qđ sit de natura pcedētis vel subsequētis clausule. pponē in relatiuū prim? et sibi substantiū adiūgim? vt p tua humanitate multa in me bñficia cōtulisti. qđ elegātius dicit. que tua hūanitas est multa in me beneficia cōtulisti. et sic in ceteris.

Si nomē substantiū acci vel abli casus ponat cū pponē: potissimū cū istis ob ppter fm / p / z sibi: elegāt? mutabit illa ppo in relatiuū qđ que qđ nti casus. eiusdē nūeri z gñis cū noie substantiū casuali pponis: et illud nomē substantiū etiā in nro trāff. rī dicit vt relatiuū in gñe nūero z psona rīdeat: deniq; adiūgēdū ē sibi substantiū sum es ē. cuius hoc substantiū erit suppositū: vt fm benignitatē suā christ? nos redemit. sic elegāt? dicit. qđ sua benignitas ē christus nos redemit. Sic p mea in te benivolētia hoc te munere donare: volo. Sic elegātius dicit. que mea in te benivolentia est hoc te munere donare volo.

Octaua regula. cuius nō meminit.

Sepius relatiuū qđ verbo pmario additum est. ad secundā variū trāfferim?: vt Cicero qui eloquētissim? fuit: ceteris oratoribus indicēdo pstitit. qđ elegāt? dicem?. Cicero eloquētissim?

mus fuit. q̄ ceteris oratoribus in dicendo presticit.

¶ **¶** Añs z relatiū cū diuersis s̄bis p̄strui debere aut eodē gemiato no-
tū ē. cū ḡ relatiū addit s̄bo p̄mario in p̄mo loco posito z añs s̄bo se-
cūdario z s̄m s̄boz locū sortito. elegātū relatiū ad s̄bū sc̄dariū trāsq̄
fert. z añs ad p̄marium. vt qđ p̄r̄ fuerat s̄bū relatiū fiet s̄bū añtis. z s̄
bū añtis fiet s̄bū relatiū. vt s̄gillū qđ poetarū doctissimū fuit. ceteros poe-
tas carmine añcellit. sic elegātū s̄bū s̄gillū poetarū doctissimū fuit. qđ cete-
ros poetas carmine añcellit. Ibi s̄ba eodē suo seruato s̄m sua supposita
p̄mutat in q̄nta qđē regula añs z relatiū sua seruabāt s̄ba s̄boz
tū ordo mutat. hic s̄o p̄ra idē ordo s̄boz seruatur. s̄z adiuncta eorū
s̄z añcedēs z relatiū variata sunt. Nempe verbum antecedentis euz
relatiū. z s̄bum relatiū cū antecedente posterius iungitur.

¶ **¶** Nonā regula. qua super sedetur.

Si aliqđ habuerim? vel nomē vel aduerbiū in signe elegā-
ti illud cū quidē vel idē p̄noie postponem?. Exemplū p̄mi. vt
mare? nulli? orator singularis fuit. qđ venusti? s̄bū. Mare? nul-
li? orator fuit. z qđē s̄ris Exemplū sc̄di. qđ mihi iussisti oia libentē
perfecti qđ elegātū? s̄bū. qđ mihi iussisti oia p̄fecti z qđē libetē

¶ **¶** Quabz p̄ibz hec regula partita ē. Prima ē qđ adiectū in signe z ex-
cellentiā denotās elegāter suo substantiō postponit cū p̄noie idē hic
velis. vt cū p̄iunctōe qđēvt accepi ex te lras mihi gratissimas. sic elegā-
ti? s̄bū. ex te lras accepi z easdē mihi gratissimas. Cicero orator est p̄ci-
pu? sic elegātū? Cicero orator ē. z qđē p̄cipu? Et id in oibz quoz ad-
iectis seruādiū est etiā nō signātibz excellentiā Sc̄ba ps Aduerbiū in
signe elegāter suo s̄bo postponit intercedēte hac p̄iunctōe qđē. vt Joā-
nes me amat singulariter. sic elegātū? Joānes me amat z qđē singu-
lariter. Et hoc in oibz aduerbijs qualitatis obseruare ope p̄cium
est. vt qđ tibi profutura cognosca crequar z quidē diligēter.

¶ **¶** Decima regula. quā preterit Augustinus.

Sicut in mediocri stilo dicēdi a re nuda pus incipe oportet
dein illā exornare sic in stilo graui ab exornatu incipe debem?.
Exemplū p̄mi. Pōpeius oim romanorū tū armis tū cōsilio fa-
cile princeps fuit. Exemplū secūdi. Oim romanorū tū armis
tum consilio facile princeps magnus Pōpeius fuit.

¶ **¶** Duplex est stilus id ē scribēdi character z modus. vnus quidem gra-
uis/sublimis/altiloqu? grādiloqu? quo res magne z p̄pe modū diui

ne memoratur. et hic historiographis aut diuina conscribentibus peculiaris est. Alius est facilius leuius quo res familiares et proprie conditio oblatas amicis scribimus: quo in eplis utendum est: et hic inferior et familiaris: ille vero superior appellatur. In stilo ergo mediocri primo res nuda: sine aliqua ferre elegancia componi debet: deinde rudis oratio paulatim exornari. perinde atque pictores indigestam primam figuram et confusa trahunt lineamenta: postea singulis membris suum addunt decorum: et singula verius distinctiusque efformant. In stilo autem graui ab ornatu exordium dandum est: nihilque dicendum nisi cultum et seruatis elegantie regulis decoratum ut nullus posset satis exprimere dignitatem: et vere amicitie. et in stilo facili exornatur. Vere dignitatem amicitie verbis consequi posset nemo. In graui vero sic Summa in veri amoris dignitatem ne humana quidem lingua eloqui satis poterit.

¶ Undecima regula. de qua precepto. viij.

Benitiuus casus semper ceteris preponitur: ut consilium optimi viri. quod elegantius dicitur optimi viri consilium:

¶ Dec regula octauo Augustini precepto concordat. Et si deo recta elegantius preceat deum regentem quam reges rectam siue sit nomen siue altera pars orationis: gratias ab altero casu rectus eleganter preponitur sue dictioni regenti: ut Romano virtus totius mundi imperium adeptum est. melius quam virtus Romanorum adeptum est imperium totius mundi. Quintus in viij. Probi vero mores et antea vite integritas nunquam non plurimum profuerunt. Cum autem dictio regens gratiam est casuale aliquam prepositionis eleganter inter prepositionem precedentem et suum casuale ille genitiuus rectus interponitur ut ob virtutis excellentiam debent illam omnes colere. Pro animi tui beniuolentia hoc fecisti. melius quam ob excellentiam virtutis vel ob virtutis ob excellentiam.

¶ Duodecima regula. de qua latius precepto. ix.

Si gerundium verbum habuerimus cum suo apposito illud in gerundii casu ponemus ac ambo inuicem concordabimus: ut veni gratia amandi virtutem. venustius dicitur: veni amanda de virtutis gratia.

¶ Dec regula nono Augustini precepto conuenit: et docet quod cum gerundium vel genitiui vel accusatiui vel ablati casus a verbo transiit: uo ueniens ponitur in oratione latina cum accusatiuo casu: Ille accusatiui eleganter mutatur in eundem casum cuius est gerundium: et ge-

rundū in eundē mōerū z genus cuius est ille casus substantiuus. z
 ex gerūdio cū suo apposito (est enī appositū gerūdi obliquus post ge
 rūdiū rect⁹ constituet orō ex adiectiuo z substantiuo: vt. hoies nati sunt
 grā acquirēdi sūt. sic elegāti⁹: hoies sūt acq̄rēde grā nati sunt.
 vt hoies acquirēde sūt nati sunt. Sillr ad cōsequendū artē exerci
 tiū est necessariū. Sic eleganti⁹. Ad cōsequendā artē exercitiū est ne
 cessariū. Sic in cōponēdis eplis breuitati studendū est poti⁹ q̄ in cō
 ponēdo eplās. Serundū quidē si nri casus est: adiūgit s̄bo substanti
 uo sequēte p̄teritū dō aut casu sui s̄bi: vt abeundū est mihi. i. de beo
 abire. Qui. Utredum ē etare: cito pede labis eras. Serūdia in di po
 nunt cū nōibus substantiis. aut adiectis grā postulātib: vt miro
 afficior desiderio re vidēdi. vel sum cupidus re vidēdi. Quital. in xij
 Necq̄ enī video q̄ iustior: acq̄rēdi ratio q̄ ex honestissimo labore et
 ab his de q̄bus optime meruerint. cū z Xeno. cleares. chrysippus mer
 cedes a discipulis acceptauerint. Serūdia in dum acci casus ordinā
 rur cū prepositiōibz ad. circa. ob. ppter. inter. ante. z. in. vt ad colēdū lras
 opus est labore. circa insitūendū iuuenū aios magna cura adhiben
 da est. Virgili⁹. z ante domandū iūgētes tollēt aios Serūdia in do
 dū casus s̄bo sine prepositiōe iungunt vt dedi operā agro colēdo.
 Sed abli casus ponunt cū istis prepositiōibz de. ex. a. vel ab. cū. in
 Ut quid de veniēdo statueris scire velim. Ex patredo q̄ ex vindicā
 do maior gloria comparatur. A colendo virtutem nunq̄ animum in
 termittere debemus.

Terciadecima regula. vnde z p̄cepto. x.

Si fuerit aliquod relatiuū inter duo substantiua illud op
 tius cū sequenti q̄ cū p̄cedenti cōcordamus.

Hanc regulā decimū Augustini p̄ceptū edocet. Cū relatiuū p̄teritū
 qui que quod duobz substantiis diuersorū genēz aut nūero z iterpo
 nit: quorū sequēs fuerit p̄riū cuiuspiā rei nōmē relatiuū cū sequēte sp̄
 cōuenire debet nec cū p̄cedente latine cōuenire pōt: vt est locus in
 carcere qd tullianū appellat. Si vero sequēs nōmē nō fuerit alicui⁹
 rei p̄riū nōmē: tūc cū vtrolibet quidē cōuenire pōt: sed cū sequente ele
 gantius: vt colenda ē s̄tus que summū est hois bonum. vel qd sum
 mū est hominis bonum: et hoc posterius venustius est.

Quartadecima regula. de qua p̄ceptis. xij. xij. z xliij

Si dictionis alicuius significatōem augere volum⁹: posi
 tiuo p̄ aut p̄ q̄ comparatio longe vel multo suplatiuo aūt q̄ in
 gere debemus Exēplū oīm vt p̄beatus/ vel perq̄ beat⁹ fuit ce

par: sed longe beatior augustus. **¶** beatissimus autem traianus:

¶ Decregula duodecimū: decimūterciū: et decimūquartū Augusti/
ni pceptū cōplectitur docetq; gradus comparatōis adiectōe aduerbio
rū augere quo vehemētius significet. Positū quidā siue nōina sint
siue aduerbia: deō p. p. valde (vt duodecimū augustini pceptū tradit)
vel p. p. valde vt sextū et quadragesimū eiusdē pceptū docet iūgi d;
vt p. grat. ē mihi tu aduersus vel p. grat. ē mihi de tua valitudine
nūcius. **¶** Lōparius at longe aut multo aduerbia adiūgenda: vt lō/
ge ditior ē q. nūp. cupit q. q. multa h. lōge felicio: ē q. cōtemnit opes
q. quicq; possidet. qd. decimoquarto augustini pcepto itidē docetur.
¶ Suplatius aut q. p. valde aduerbiū adiūgendū ē vt q. beatissi/
mus ē q. sup. mūdi diuitias cōtēnit. q. felicissim. ē q. caduca mūdi
bona floccifacit. Quintil. in. x. q. maximū silētiū scribētib; marie cō
uenire nemo dubitauit. Nec em̄ se bona fide in multa simul intē/
dere anim. totū p. r. quod respexerit desinit intueri qd. positū fuerat
et id quoq; decimotercio Augustini pcepto diffusius aptum est

¶ Quintadecima regula de qua pcepto. xvi.

Noia tercie declinatōis greca si perito syllaba fuerint ad se
cundā declinatōem referunt vt delphin delphinis. delphinus
delphini. elephas elephantis. elephantus elephanti.

¶ Decregula decimoquinto Augustini pcepto cōsona ē. Perito sy/
llaba noia sunt quoz gr̄ singulares nrm̄ singulare syllabis excedūt q.
appellatōe latina ex crescētia siue sup. crescētia dicere possum. Lū er/
go grecū occurrerit nomē vt a greca lingua in latinā traductus tercie
declinatōis nrm̄ syllabis minore q. obliquos habēs elegātius ex illi
us obliquo alteri declinatōis nomē formauerim. qd. rectū tercie de/
clinatōis greca nois etiā syllabis superet: vt delphin tercie declinatōis
nomē grecū ē et in gr̄o format delphinis ex hoc itaq; gr̄o pulchre for/
matur nomē scōe declinatōis delphinus ni. Sic ab elephas antis.
elephantus elephanti. masculini gr̄a nomē et scōe inflexionis deducit.

¶ Sextadecima regula de qua pcepto. xvi.

Si aliquod adiectiū habuerimus significā laudē vt vi/
uperiū: vtile vel inutile. illud poti. in dnm̄ substantiui vertem.
cū sum es est: vt p. tures sunt mihi iocūditati.

¶ Decregula decimosepto Augustini pcepto cōsonis est: et pcept
cū verbū substantiū iungit nō adiectiui significā vtile vel inutile:
delectabile vel triste: honestū vel turpe aut quicq; buiōi: elegātius i/
llud adiectiū mutat in suū substantiū abstractū dñi casus: vt hic liber

erit tibi utilis: elegatius: hic liber erit tibi utilis: **Malitia** ē hoibz
sanosa. sic meti^r: malitia est hoibz dāno. Irē tue mihi iocūde fuerunt:
pulch^r Irē tue fuerūt mihi iocūditari. Quintil. in. iij. facientibz iter:
multū detrahūt dat gastiōis notata inscriptis lapidibz spacia. Nā z
exbau stis laboribz nosse mēsurā voluptati ē: z hortat ad reliq^z forti^r
exequēda scire q̄tuz supsit. Nihil em longum videri necesse ē in quo
quid vltimum sit certum est.

Decima septima regula. de q̄ pceptis. xij. z xij.

In rebz paribz tū vl et gemiatū ponim^r. in imparibz pō cū
et tum. s. z leui^r pponit. Exēplū pmi. Licero tum laude tum re
rū sciētia valet. Vel enas z fortis z pius fuit. Exēplū secūdi.

Cesarē plurimū valuisse cū populus tum senat^r affirmat.
¶ Hec regula decimo octauo z decimono pceptis Augustini cōti
net: Res pares dū q̄ eiusdē p̄ci: nomētiqz apd hoies cēlent. vt diuitie
z generositas si eandē apud hoies estimatōem hūit pares dicuntur.
Impares vero quaz vna aliteri dignitate z pfectionē pstat. vt diuitie
et frus. Nā q̄ sana sunt mēte pluri faciūt p̄tutē q̄ diuitias. Itaqz
res pares in eadē orōe posite: p̄cula tū vel diuincōem z cōiūgende
sunt vt hic tū diuitiaz copia tū gñis nobilitate pstat. Cesar z viribz
et igno valuit Impares pō his p̄cul cū z tū: vt cū pponat rei leuio
ri z miori tū pō p̄positū rei grauiori maiorēqz adūciatur. vt cum sci
entia tum virtus expectanda est.

Decima octaua regula. de q̄ pcepto. xx. plura.

Si aliquā psonā aut laudare aut vitupare voluerim^r id tri
farlū facere poterim^r. aut cū grō qd magis poeticū ē. vt. **C**
cato vir ē m̄gne p̄tutis. aut cū nrō z abltō vt marc^r catō vir ē
m̄gn^r p̄tute aut cū abltō solo vt marc^r catō vir ē m̄gnā p̄tute
¶ Quid ad aliquē laudādū aut vitupandū requat vigesimū. **A**
ugusti pceptū huic reglē nrō luculēter ondit: triplēqz fieri posse ibidez
mōstratū ē. P̄rio ponēdo adiectm z subm i grō. vt **L**icero ē actis inge
niū p̄clare indol m̄gne sapie. Scōdo ponēdo adiectm in nrō z subm se/
ques i abltō: vt **L**icero ē acer ingenio: p̄clar^r indole m̄gn^r sapia. Tercio
ponēdo tā adiectm q̄ subm in abltō: vt **L**icero ē acri ingenio p̄lara in
dole: m̄gnā sapia. Interdū poete adiectm in nrō ponūt z subm in grō
loco ablti Virg. Viri infelix animi. Et idē. O p̄stas animi iuuicis q̄tū
ipse feroci virtute exuas. tāto me impēsius equū est consulere

Decimanona regula. de qua pcepto. xxi.

Se penumero s̄bū infinitiū p̄tim^r in p̄cipiū tam abla

tui q̄ accusatiui casus si verbum aliquod p̄cedat: Exemplū
primi. mihi opus est cōsulere: quod melius dic. mihi opus ē
cōsulco. Exemplū secūdi. bonā tibi fortunā inuenire curabo. q̄d

venustius dicit. Bonā tibi fortunā inuentā curabo.

¶ Vigesima p̄mum Augustini p̄ceptū eandē quā hec regula elegan
tia edocet. Si verbum infinitiui modi accō iunctū postponat s̄bo fi
niti modi accō secū admittente: elegantiū illud verbum infinitiui mu
tabim⁹ in p̄cipiū p̄teriti t̄pis accō casus ip̄m⁹q; vt adiectiū cū illo ac
cusatiuo substantiū cōcordabim⁹. Ter. Adoleſcenti morē gestum o
portuit p̄ gerere. Nō oportuit hanc rē facere: eleganti⁹ hāc rem factāz
nō oportuit. Curabo hāc rē expedire. pulcr⁹ d̄. hāc rē expediri cura
bo. Aliqua tñ verba loco infinitiui hñt accō p̄cipiū futuri t̄pis in
dus qualia sunt mando. loco. habeo. puto. duco. decerno. statuo. et
stimo. Virgī. T h̄cicio regi furti mādarat alendū. hāc domū habi
randā locauī. Negociū difficile admodū expediendū habui. Ad eaz
valitudinē tibi iris significandā duxi. Neos tibi succēsus pandē/
dos estimauī. hāc tibi fortunā apiendā decreui t̄c. Et nō si dēoni
op⁹ iugat verbum infinitiui sine sequētis casus p̄fortio: elegāter mutat
illd in ablatiū fr̄e neu. ge. p̄cipiū p̄teriti t̄pis vt q̄d op⁹ ē facto. p̄ facere

¶ Vigesima regula. vide p̄ceptū xxiij.

Cū adiectiui ⁊ substantiui in eodē casu posita acciderit sub
stantiui in ḡtō casu ponem⁹: adiectiui verō in eo casu in quo
poni debet sed in nūero singulari ⁊ ḡnē neutro locabimur: vt
multa pecunia. pua sapiētia. aliqua s̄lras: q̄d melius d̄. mul
tum pecunie. parum sapiētie aliq̄d l̄rārum.

¶ Hāc regulā terciū ⁊ vigesimū Augustini p̄ceptū affirmat
¶ Cū adiectiui ⁊ substantiui adinuicē iungunt in orōe a quo q̄dēz
adiectiui possit affirmari substantiū secū ḡm casum recipies. elegā
tius illud adiectiū in substantiū singularis nūeri neutri ḡnis ⁊ eius/
dē casus cui⁹ fuerit adiectiū p̄uertim⁹: p̄sertim in n̄m ⁊ accō cū i bis
duob; potissimū hec regula locū habere cōspiciat. Substantiui s̄o
in ḡm casum eiusdē nūeri cui⁹ fuerat prius: s̄m cui⁹ substantiū nūez
rora orō vt singularis vt pl̄is dicēda est: si singulare substantiū fuerit
orō est singularis: si plurale pl̄is. ⁊ p̄ nūerū plurale resoluēda vt mul
tas ad me l̄ras p̄disti: elegāti⁹ nihil ad me l̄rārum dedisti. hic mul
tas h̄z pecunias: sed pauca prudentiā. elegāti⁹ hic multū h̄z pecu
niaz: sed parū vt paucū prudentie. Quintil. in. x. Studendū s̄o s̄p

z vbiq. Ne q. ei fere tā vllus ē dies occupatus vt nihil lucratic op. e
ad scribēdū aut ad legendū aut ad dicendū rapl. aliquo momento
tempo. is possit.

Vigesima prima regula vnde z precepto xxiii.

Lū duobus substantiis idē adiectm̄ ascisci debeat adsec-
tiū i principio orōis collocam⁹ z substantia cū z l' tū geminaro
postponim⁹. vt cesar fuit magn⁹ vir z magnus impator: qđ or-
natus ē: Cesar fuit magnus vir imperator.

¶ Vig. nū quartū augustini pceptū huic regule cōsonat. Quē qđ ad-
iectiū duobus substantiis adiungit. nō ē illud ad singulū eorū repe-
tendū sed i orōis principio ponendū z substantia p tū pculā aut cōiū-
ctionē z copulata postponēda. Maiorē si quidē sentētie gravitatem
affert geminata cōiunctio z venustiorē elegantiā semel posita qđ ad duo
refertur dictio Alexander fuit magnus rex z magnus impator: elegan-
tius ē: Alexander fuit magnus z rex z ipator. z ita i ceteris exēplis.

Vigesima secūda regula de hac etiā precepto xxiii.

Cum adiectm̄ z substantiū simul fuerint quorū substanti-
uum ab adiectio formatū fuerit diuerse significatiōis a primo
substantiū. i duo sunt poti⁹ substantiua trāferēda. vt cauendū
est ab honestate. naturali discēdamus. qđ meli⁹ dicitur. cauēn-
dum est ab honestate. naturaq; discēdamus.

¶ Hec regula postre me parti vigesimi qrti pcepti augustini cōcordat
Lū data orōe de adiectio z substantio illud adiectiū possit resolui i
substantiū alterius significatiōis diuerseq; nature a pmo substantio ele-
gātius illō adiectiū mutabit i substantiū z iter illa duo substantia
ponet cōiunctio z Ut rex chlamyde purpurea idutus ē. sic elegātius
dicat rex chlamyde z purpura idutus ē honestos iuuenū mores pro-
bo sic elegātius iuuenū honestatē z mores probō.

Vigesima tertia regula de qua precepto xxv.

Lū gerundiū accusatiue vocis habuerim⁹: poti⁹ illud i su-
pinū ablatiue vocis transferamus. vt hoc ē mirabile ad vidēdū
quod elegātius dicitur. hoc ē mirabile visu.

¶ Gerundiū accusatiue vocis gūtor vocat gerundiū in dum in
accusatiuo casu cū prepositione prefertim ad positiū Supinum vero
ablatiue vocis appellat supinum posterius in n terminatum. quod

b i.

eius terminatio ablatio singulari quare declarationis assumitur. Itaque si /
nomen adiectiuo adiungat gerundium acci casus cum prepositione positum elegatius
illud transferret in ultimum supinum ut hoc est facile addicendum sed difficile ad
faciendum sic elegatius dicitur hoc est facile dictum sed difficile factum ut vige
simum quintum augustini preceptum itidem declarat Quinti. in primo Omne
congruum obsequio caritatis strepitum pudore a dictis spectant sit ex eis consue
tudo deinde natura Discutit hec miseri pulchre sciunt vicia esse inde soluti
ac fluentes non accipiunt in scholis mala ista sed in scholis afferunt

Vigesima quarta regula de precepto xxvi.

Si aliquod suplatiuum durius acciderit pro eo positum po
nemus acceperimus aduerbium suplatiuum adijcimus ut necessarium
quod elegantius dicitur maxime necessarius

Vigesimum sextum augustini preceptum hanc regulam confirmat. unioris
soni et asperius pronuntiatio doctores summoque vitandas esse notum est Quare cum
nomen suplatiuum gradus asperius et platone durum occurrit loco eius posi
tium ipsius ponendum est cum aduerbio maxime Suplatiuus est omnis positi
uo et maxime aduerbio explicandus est ut memorabilissimum eodit facit
nus melius dicitur maxime memorabile eodit facinus.

Vigesima quinta regula de qua precepto xxvii

Si aliquem maxime laudare et vituperare voluerimus lau
datiois et vituperatiois causam in genitro constituemus ac huiusmodi nomina splen
dore fulgore gloriæ vel laude viciis facinus crimine aut scelere ad
demus Exemplum primi. marcus anthonius plurimum eloquentia
valuit quod melius dicitur marcus anthonius plurimum eloquentie
gloriæ valuit. Exemplum secundi. lucius catilina coniuratione damnatus est
quod elegatius dicitur lucius catilina coniurationis scelere damnatus est

Huius regule vigesimum septimum augustini preceptum consentaneum est Me
diocriter quidam laudantes aut vituperantes causam laudatiois aut vi
tuperatiois in ablatio cum verbo accommodato ponemus ut Licero in
primis eloquentia claruit Thracius diomedes crudelitate notatus est
Cum vero vehementer et impense laudare quendam aut vitio dare vo
luimus laudationis aut culpationis causam in genitro transferemus
ac laudando ablatios laudem denotantes ut gloriæ decore fama laude

splendore vituperando po ablatiuos vituperium significantes vt vitio scelere facinore flagitio addemus vt Cicero in primis eloquentie gloria claruit Thracius dyomedes crudelitate scelere ac tyrannidis vitio notatus est

Uigesima sexta regula vnde z precepto xxviii.

Quotiens noia singularis vel pluralis z singlis nūci iad i nuicē cōnectunt viciniori respōdendū ē Si po plis nūci fuerint ad nobilius transeundū erit Exm primi cesar cōrespūb. romana merito Pompeio i festa fuit Exm scdi vt senatores plūs qz romanus cesarē secutus ē Exm tercū vt exercitus nostri romanorumqz turme turpiē z fugati sunt

¶ Uigesimū octauū augustinū pceptū hāc regulā q triprito ē latius aperit Prima ps cū duo noia singularis nūci cōnectunt ad pū vel adiectū singulare illud cū viciniori cōuenire dō Si po itcedat pbum l adiectū vtriqz eque ppinquū cū pcedere vt quātū frater tātū germana mibi dilecta est Sicut tu me ita ego te amo ¶ Secūda ps cū duo noia vniū singularis z alterū plis nūci cōnectunt adinuicem ad vniū pū vel adiectū singulare illd cū viciniori cōuenit vt milites z imperator validus i bello fuit Nō data munera sed dantis animus magnipendendus est Vir. Nihil hic nisi carmina defunt ¶ Tercia ps cū duo noia plis nūci diuersorū accidētū grāmaticalium cōnectunt ad verbū vt adiectū itidem pluralis nūci illd debet cōuenire cū nobiliori z digniori psonā aut genus haberi. Vir vos z amici f uistis mibi pfidio Patres z matres debēt eē filijs dilecti Et si illa duo noia singularia cōnectant cū verbo vel adiectio plī ad nobilius nōmē trāscedū ē vt ego z frater veniemus Pater z mater sunt a filijs honorandi.

Uigesima septima regula de qua precepto .xl.

Nōnunqz cōparatiua pro posituiis ponuntur vt vehementius pro vehemēter sepius pro sepe

¶ Qn cōparatiuus duorū pluriūue cōparationē nō denotat sz simplr posituiū significatōem retinet tūc propositiuo ponit maiorēqz ornatuz orōi affert Vir. Comites senioris ceste. i. senis Joēs ad me venit leti or. i. letus Sepius ad te lras dedi. i. sepe Quintili. i. ibi sunt qqua facile faciūt z audacia puecti qd illi possunt statim ostēdunt Possūt aut id denūqz i primo est verba continuant hec vultu iterito nulla rareati secūdia pferūt Nō multū pstat sz cito Nō sē pā vis nec peni

b q

tus imissus radicibus nitit^r vt q̄ sumo solo sparsa sunt semina celerius
se effundit^r z imitate spicas herbule manibus arstis ante messen a
rescūt Ubi celerius pro celeriter ponitur Quod quadragesimo au
gustini precepto clarius elucidatur.

Vigesima octaua regula de qua latius p̄cepto. cliij

Subiunctiu^s modis elegantius pro indicatiuo ponit^r

vt velim^{us} pro volo fecerim^{us} pro feci

Secundū z quadragesimū augustini p̄ceptū hanc regulā clario^re
reddit licet qd̄ liber tēpus cōiunctiu^s p̄ tēpore indicatiu^s sibi respon
dētē poni possit p̄fctū tñ p̄sens cōiunctiu^s pro p̄senti indicatiu^s vt
tibi p̄sūsum ēē velim^{us} tibi mibi tuo amore grātius ēē i volo. De
terea p̄teritū perfectū cōiunctiu^s p̄ p̄terito p̄fecto indicatiu^s vt nō se
id facere possit desperet qd̄ aliū fecisse viderit id ē vidit Deniq^{ue} futu
rum cōiunctiu^s p̄ futuro indicatiu^s Ut si meis p̄cijs acq̄ueris me
tibi perpetuo deuinctū reddideris. i. reddes Si aliqd̄ ad me littera/
rum dederis. rem mibi. p̄fecto grātissimā feceris. id ē facies

Vigesima nona regula de qua p̄cepto. lxxxi.

**Si verbū finitū habuerim^{us} cū q̄ cōiunctōe. ea remota e
legātē illud ad infinitiuū reducem^{us} vt gaudeo q̄ tribunicia po
testatē cōsecutus fueris quod melius dicitur Te tribuniciam
potestatem consecutum fuisse gaudeo**

Prīmū z octogesimū augustini p̄ceptū eādē cū hac regulā sentē
tiam exprimit Verbū finitū modi cū p̄cula qd̄ in orōe positū elegā
tius abiecta cōiunctōe mutat in verbū infiniti modi et notatiū^s i ac
casatiuum Obseruandū tñ est summo p̄ere qd̄ eadē t̄pis ratio serue
tur vt p̄sens i p̄sens p̄teritū in p̄teritū z futurum in futurū cō
muret vt audiui qd̄ pater abest audiui patrē abesse. accepi qd̄ pater
rediit patrē rediisse accepi Intellexi qd̄ iohannes huc p̄pediē vē
turus est Iohannē huc p̄pediē venturū ēē intellexi Et hec regu
la in verbis actiu^s passiuis neutralibus deponentibus z c̄ omni
bus veritatem habet et locum.

Trigesima regula de qua p̄cepto. clxvi

**Cū aliqd̄ adiectiuū exornare voluerim^{us} p̄feremus illd̄ p̄
suū oppositū addita negatōe vt Cicero fuit lāp̄ peritus. quod
elegantius dicitur Cicero fuit aut nescius litterarum**

¶ Centesimū sexagesimū sextū Augustini p̄ceptū hāc postremā re /
gulā manifestat: Si adiectiuū nomē qđ alterz habet adiectiuūz sibi
oppositū in orōe positū fuerit eleganter loco ei⁹ adiectiū ei oppositum
preposito aduerbio negādi nō ponet: vt *Licero ē perit⁹ eloquētie*: sic
elegāter dī: *Licero haud ē eloquētie impit⁹*. *Magno affect⁹ sum*
gaudio. melius sic dixerint omnes. *Nō mediocrī affectus sum gau*
dio. Quintilianus in scđo. Disertū p̄cepto: ē prudentē quoq; z nō ig
narū docendi esse oportebit submittentē se ad mensurā discēntis: vt
velocissimus: quis si forte iter cū paruulo faciat. det manum /z grā
dū suū minuat: nec p̄cedat vltra qđ comes possit.

¶ Finis triginta regularū frācisca
Nigri z earundē expositiōnū.

¶ Nomina magistratū dignitatūq; veterū romano
rum Iudoci Elichthouei neoportuensis expositione de
clarata.

¶ Rimo imperium romanū reges habuere. quoz p̄
mus fuit Romulus. secūdus Numa p̄pilius. ter
cius Tullus hostilius. quartus Ancus marcius
quintus Tarquinius p̄scus. sext⁹ Seruius tull⁹. septimus
Tarquinius supbus. Post cuius exactionē p̄sules creati sunt.
Senatus erat societas ac collegiū senatorū qui centū primo
numero p̄ Romulū stabiliiri sunt. deinde regib⁹ exactus sena
tus numero ducentū adauctus est. z omnes patres conscripti
nominati sunt siue etate siue eā siue multitudie qđ sicuti parēs
liberos. ita ipsi rem publicā regebant. eoz dignitas tota eoz
vita p̄durabat. eozūq; filij particij dicebātur.

¶ Cum roma auspicijs romuli cōdita esset septem. subinde reges ei⁹
imperij tenuerunt de quibus flor⁹ libro epitomatū primo.
¶ Hec est primaetas populi romani z quasi infantis quam habuit
sub regibus seprē quādam fatorū industria tā varijs ingenio vt rei
publice ratio z vtilitas postulabat. Nam quid romulo ardentius.
tali opus fuit vt inuaderet regnum. Quid numa religiosius. ita res
poposcit. vt ferox populus deozum metu mitigaretur. Quid ille mī
litie arti ex tullus. bellatorūq; viris qđ necessarius vt acueret ratione
virtutem. Quid edificator Ancus vt v. bē Colonia extēderet z pō
te iungeret z muro tueretur. Jam vero Tarquinij ornamenta z insi
gnia quantā principi populi addiderunt ex ipso habitu dignitatem

Actus a seruo census quid effecit, nisi ut ipsa se nosceret res publica.
Postremo superbi illius importuna dominatio non nihil immo vlt
plurimum profuit. Sic enim effectum est ut agitatus iniurijs popul
cupiditate libertatis incenderetur. hoc ille. *¶* Ex actis expulsi ob su
prum illarum lucretie a sexto Tarquinio: filio Tarquinij superbi.
¶ Senatus nomen collectiuum aliquando est multitudo et collectio
senatorum: ut Senatus hoc agendum decreuit. Erant enim senatores
viri etate graues et prudentia insignes qui consilio rempublicam tu
ebantur. Diuisit enim Romulus populum romanum in maiores quos
senatores ab etate nuncupabat: ut prudentia et consilio reipublice pre
essent et iuniores quos bello gerendo deputabat. Inde senatorius a
um: ut hic est vir ordinis senatorij. Senatores etiam dicebant pas
tres conscripti. Salustius. Delecti quibus corpus annis infirmum
ingenium sapientia validum: erat reipublice consultabant. hi vel eta
te. vel cure similitudine patres appellabantur. Vocabantur autem co
scripti. y eorum nomina litteris aureis in quadam tabula inscribe
bantur eorumque filij patricij vocabantur. Unde virum patricij vo
cabant romani qui de sanguine senatorum patrumque conscriptorum
esset. Et ad senatus romani similitudinem Patricij senatus instituit
est et qui illius ascribuntur numero (quos vulgo dominos de parla
mento vocant recte senatores dicuntur. Nonnunquam senatus capitur
pro loco quod senatores conueniebant ad consultandum de reipublice
negocijs. Et hic orationem habui in senatu quod sepe apud Licerone
est inuenire: et tunc per metonymiam capite contentum pro continente

Patris Consilij

Patricij

¶ Consules duo erant. et eorum officium anni spacio perdura
bat anno completo populus romanus congregabatur in campo
martio in comitijs et de consulibus eligendis pertractabat. Of
ficium consulum id erat. exequi diligentia et opera voluntate
et iussa senatus. Eis data potestas erat damnandi atque absol
uendi: quęque consulem duodecim homines secures manibus
gestantes precedebant. et hi lictores appellati sunt. Dictator e
rat officialis populi romani qui supra ceteros magistrat
pre ferebatur honore atque potentia. quoniam nemini fas erat de
sententia dictatoris querelam agere: aut sibi contradicere: nec
dictator eligebatur: nisi ubi maxima necessitas ad hoc agendum
republicam coegisset. Quilibet etiam dictator sub se magi
strum militum habebat quem ipse sibi elegisset. dictatura sex
to mense finiebat: citius tamen aliquando aut tardius pro

ut pericula & necessitas exposcebant. Imperatoris dicebatur
qui perdurante bello preerat exercitui factus communi con-
cordia vel consul vel dictator vel quispiam alius magistrat⁹.
Et quilibet imperator vel dux in suo exercitu officiales habe-
bat qui legati dicebantur. Hi omnibus alijs antepositi ubi
imperator interesse non poterat eius vice potiebatur.

¶ Consules q̃ plurimum reipublice consulere dicti sunt. Bini sin-
gulis annis creabantur. hinc romani annorum supputationem rerū
q̃ gestarum seriem per consules designabant vt greci per olympia-
des. Tempus enī quo quid factum esset per eos qui tamen consules
erant significauerunt. hi ne per omnia regiam potestatem sibi vendi-
carent lege lata institutum est: vt prouocatio ab eis ad populum
esset neue possent in caput ciuis romani animaduerrere in iussu po-
puli solo. hoc eis relicto vt coercere possent & in vincula publica du-
ci iuberent. Inde consularis dignitas consulis. *Martius campus*
rante erat sic dictus q̃ marti consecratus esset. De quo Titus liuius
Ager tarquiniorum qui inter urbem et tyberim erat: marti consecra-
tus: martius deinde campus fuit. In eum q̃ multitudinis capax es-
set populus romanus ad eligendos magistratus conuenire solebat.

¶ Lictor magistratuū minister ac satellites erat sic dictus (vt nōnul-
li volunt) alligando vel q̃ virgarum fascēs ligatos gerebant lictores
vel q̃ cum magistratus populi romani virgis quemquaq̃ verberari
iussissent: crura eius ac manus ligare lictores solebant. Alij lictorem
a lino vel litio appellatum dicunt q̃ lictores litio ex transuerso cincti
erant. Erant consuli lictores duodecim. Ceteris vero magistrati-
bus quales sunt proconsules (qui extra ordinarium gerunt consula-
tum) praesides praetores et ceteri id genus tantum sex.

¶ Dictator q̃ a consule dicebatur cuius dicta audientes omnes es-
sent appellatus est. Eratq̃ extra ordinarius magistratus: tamen so-
lum cum vis aliqua maior repente oborta ingentem vbi cladem mi-
nitari videretur creari solitus habebat dictator ius animaduerrere
di in cuiusq̃ ciuis romani caput nec ab ea prouocandi ius erat licto-
res & vniuersarum insignia habebat. Dictatori ceteros magistra-
tus eligere licebat a quibus dictandis quidam volunt dictatorem
appellatum. Dicebat sibi dictator magistrum equitum qui talis apud
dictatorem erat quales apud reges tribuni equitum scelerum
q̃. vtrq̃ dictatori ius summum in populum erat ita magro equus in oēs
militēs. Lictor officij dictatura appellat Imperij appellatio tar si diu

Dict.

militare officiū in bello fuisset cōsuetudine tū inductū ē vt q̄ reipu
romane gubernacula soli tenebant imperatorium nomen ad digni
tatem transtulerint: regio nomine reiecto quod post exactos reges
dō romanis habebatur. Quippe imperatores dicebantur qui sena
tus ⁊ populi romani iussu vel ducebant exercitus vl̄ provincias ad
ministrabant ⁊ singuli duos legatos habebant. Itaq; hi nō pōmini
erant: sed ministri. q̄uis postea in tyrannidā vsus sit hic magistrat⁹ ⁊
imperatoris nōmē in eum translātum sit qui romani imperij guber
nacula tenet.

Tribuni plebis erant officiales ad plebis tutamen procrea
ti. Hi liberi erāt ⁊ exempti in vrbe ⁊ extra vrbe romam p̄ vnū
miliare: ⁊ sacrosancti dicebant. Et si quis magistratus ali⁹ eos
cōsumelia vlla affecisset trūca eius ceruicē in templo iouis con
secratur. quorū ministri seu satellites viatores appellabant.
Pretor erat officialis qui iusticiam populo tribuebat: malos
coercebat: innocētes vinctos tutabatur. sicut potestates siue p̄
positi siue balui faciunt. Et id officiū ideo repectum est. quia in
bellis consules admodū occupati tū reddendo vacare non
poterāt. Prefectus erat magistratus cuius erat munire ac p̄
uidere necessitatib⁹ reipublice p̄cipue tamē annone at restau
rare oēs defectus vrbis aduenientes. ⁊ cū supiores mīgrātus
vrbe excesserāt: is summ⁹ administrator cū rege manebat. Pō
tifices dicebātur p̄ncipes antistitū ⁊ sacrorū auguriorū inter
quos vnus summus pontifex maximus siue pontificum rex
et sacrorum habebatur.

Tribuni

Tribuni erant primo dicti sunt quibus tributa soluebantur: po
stea vero tribuni etiam vocati sunt qui magistratum gerebant vt re
gū t̄petribunū celerum ⁊ t̄rumesq; ceterisq; p̄cerāt postea facti sunt
tribuni militū in castris qui parem fere cū cōsulib⁹ haberēt potesta
tē ⁊ in dissensione plebis a p̄tib⁹ facti sunt tribuni plebis q̄b⁹ maxia
est tradita p̄tās q̄ppe ⁊ puocabat ad eos ⁊ oīa senatus cōsultra nīsi per
eos approbata ⁊ subsc̄ptōe. T. lre a tergo signata fuissent irrita ha
beant. hi potissimū plebē ne a p̄tib⁹ opprimeret tutabant: nobilioz
impetū rep̄mētes. **P**retor q̄ p̄tor mīgrāt⁹ ppli romani creat⁹: qui
(cū cōsules ab vrbe belloz gratia auocarent) instituit. vt i vrbe ius
redderet: flagitiosos p̄cebat: innoxios subleuabat. ⁊ vnicuiq; iustici
am administrabat: sicut nūc vbi p̄positi et p̄tates. i. q̄ singunt auctori
tate iuris reddēdi Quippe p̄tās aliq̄ abstracte dignitatē fr̄: aliq̄

Pretor

do concrete eū qui dignitate et p̄tura fungitur. Inde pretoriū locus
vbi ius reddebatur a pretore ¶ Prefectus erat qui annonę p̄ ipsius
vrbis alimonia comparandē p̄positus fuit. hic emēdi frumenti cu
ram habebat. Aduehi vnde cunq; et aduēc tū iusto precio venire vē
diq; faciebat. Si quis vltra necessitatē habebat i mediū cogebat p/
ferre. Et hic peculiari nomine p̄fectus anone dictus ē. Erat p̄terea a/
pud romanos p̄fectus vrbis qui totius vrbis administratōnem a b
sentibus maioribus magistratibus habebat et p̄fectus vigilū q̄ mul/
to p̄sidio munitus vrbē noctu circuire. phibere incendia aut excita/
ta extinguerē effractoress fures et ceteros id genus hoies noctu neq;
tiā excentes cōphendere et in vīcula cōicere habebat. qualē gallico
sermone vocāt lecheualiter duget. ¶ Pontifex appellatus est a posse
et facio vt pleriq; volūt vel potius a ponte et facio v̄ varro tradit nā
a pōtificibus pons sub liāu s̄ p̄mū est factus et postea sepe reparatus
nec nō ceterorū pōtium restituendorū cura eis data erat. Erāt autē
minores et maiores pōtifices inter quos vnus summus qui pōtifer
maximus siue summus pontifex dicebatur quod a romanis veterib;
sumptum nostre quoq; religionis homines seruant. Nam minores
pōtifices episcopos vocant maiores pontifices archiepiscopos et pa
pam summum maximumq; pontificem qd ecclesie catholice p̄sūt
appellant inde pontificatus ipsius pontificis dignitas et pontificius
et pontificalis adiectiua deducuntur.

Ron. 57

Censores erant magrantus maxime autoritatis et prudē
tie horum cura fuit estimationes / stateras pondera / vias or /
namenta q; cetera ciuitatis et suburbiorum et municipiorum
vrbi finitimorum vt debite haberentur pertractare / vrbis et ci
uium impensas superuacuas rescare moribus p̄esse. Hi
magistratus initio suo quinquennio perdurabant post ea de
cem et octo mensium terminus sibi statutus ē. Questorū erat
officium inquirere reipublice rationes vrbis romane rectiga
lia prouentusq; erigere controuersie ciuium his coram agebā
tur ab his questionibus et litibus finis aut sententijs aut ali
ter imponebatur. Inter rex erat officialis cui plena et integra
potestas erat eligendi magistratus qui disceptationis vi comi
tijs eligi non poterant. Ea dignitas sicut populi voluntate da
batur ita perdurabat / et facta electione cessabat. Ediles erant
officiales quibus cura templorum cōmittebatur ponderum

mensurarum et a sordibus expurgandę ciuitatis multarumq;
rerum aliarum Sedebant in curulibus. Controuersie de
usuris: eis coram agebantur: loca tantum publica et republi
cas: nihilq; priuatum curabant.

Cens.
¶ **Censores** a censendo vocati sunt: q; rem suam quisq; tanti esti
mare solitus sit quantum illi censuissent. id est existimassent. hi cum
propter diuturna bella census estimatioq; rerum ac bonorum sim
quam tributa pendebantur facta non esset: consulesq; bellis implici
ti id prestare non possent: censores creati sunt qui quinto quoq; anno
censum agerent: ciuiumq; romanorum numerum facultatesq; recen
serent et a censu agendo censores appellati sunt. Cura deinde morum
ac discipline romane huic magistratui tradita intantumq; auctori
tas eorum creuit: vt sub potestate censoriaq; esset ius priuatorum pu
blicorumq; locorum: vectigal populi romani in senatum legere: sena
tus principem describere: censum agere: lustrum condere: equus adi
mere: et quos putasset parum dignos senatu amouere. Inde censura
dignitas censoris est.

Questor
¶ **Questores** per synopam quasi quesitores dicti sunt. Virgilius.
Quiditor minus vnam mouet hi pecunie publice querende: prepo
siti erant: vectigalia agebant: et erarij curam habebant. Maleficia
quoq; inquirere solebant propter quod a questionibus exercendis
nonnulli putant questores appellatos. Legitur etiam questores a
populo creatos fuisse qui capitalibus rebus prescissent: et hi questores
parricidij nuncupabantur. Inde questura: officium questoris.

¶ **Interrex** est qui populi consensu loco magistratus constituitur pro
pter tumultuationem: dissensionem eligentium non electi: cum ra
men eligendus esset. Vel qui potestatem habet talem magistratu in
eligendi quod scdm rarij est illius dictionis significatum. Inde in
terregnum est cum loco magistratus interrex creatur. Titus liuius.
Cum sine curuli magistratu res publica esset patricij colere et interre
gem creauere: contentio: consules neq; tribuni militum crearentur
in interregno rem cum plures dies renuit. Proprie tamen interreg
num appellatur id tempus quo regnum vacat rege: hoc est antequam
inde mortui locum nouus rex preficiatur interrex qui interea regis
locum tenet.

¶ **Ediles** ab edibus dicti sunt. magistratus erant qui non modo sa
crarum: sed etiam priuatarum edium curam gerebant. ludos quos
cumq; et ex quacumq; causa instituere ad eos pertinebat. Comedie
quoq; et tragedie edilium iussu recreabantur et loca in theatris assig
nabantur. Si quis seruum aut iumentum morbosum vit. osu
m pro integro sanosq; vendidisset: edicto edilium emptori succurre
batur. Hi etiam curam gerebant vt cloacę et aqueductus ceteraq;

edificia tam priuata q̃ publica: lauta munda 2 integra seruentur
Deniq; quicquid vitiosum pro sincero fractum pro integro vetun/
dabatur edilium imperio reddebatur idq; edilium edictum dice/
batur Et quia ediles sella curuli utebantur saltem patricij: ediles cu
rules dicti sunt. Alij ex plebe ediles plebei sunt dicti: 2 hi non sed e/
bant in curulibus. Edilitas: ediliratis: et edilitium est officium dig
nitasq; edilis.

Chiliarche mille militibus praesidebant. Centuriones cen/
tum militibus praerant. Decuriones decem militum princi/
pes habebantur. Populus dicebatur vniuersa collectio ciui
um romanorum. pleriq; tamen opinantur neq; senatores neq;
patricios in populo numerari. Plebs populi pars erat ex ab/
iectionibus constans. scilicet populus minutus cuius plebis
tribuni tutores erant. Comitium dicebatur electio magistra/
rum siue officialium. item locus et tempus electionis comi/
tia dicebantur. Magistratus generaliter dicebatur quelibet
dignitas aut officij romanorum q̃q; interdum officiales aut
officialium collectionem designat. Milites generaliter diceba/
tur quicunq; iureiurando accepto militiam peragebant: siue
pedites siue equites. proficiscerentur. Turma siue ala erat tri/
ginta equitum contubernium sicut manipulus decem milit/
um erat consortium.

Chiliarchus a chilos quod est mille et archos quod est princeps.
dicitur quasi mille militum princeps. Chilias enim mille annorum
est spacium. Pantuanus. Ex horis nox atq; dies ex nocte dicq; lu
nigene surgunt menses: et m ensibus anni: lustra 2 olympiades ne/
moris de nomine dicte. Et que centuplici voluuntur secula cursu.
Chiliadesq; cadunt: quarum iam quinta recessit. Sic becarontar/
chus qui centum militibus praest 2 hic latine centurio dicitur. 2 pē
ebat ontarchus qui quinquaginta militum est princeps 2 de harib⁹
qui decem: 2 hic latine decurio appellatur. Populus collectiuuz no
men est sua appellatione romanos omnes tam nobiles q̃ ignobiles
complectens. Et diuidebatur in patres patriciosq; viros: qui nobili
ori genere orti 2 meliores erant conditionis 2 in plebem qui erat ig/
nobiliū mīneq; sortis viroꝝ multitudo inde plebei qui erāt de
plebe q̃ tñ patricios 2 senatores a ppli nūcupatōe se cludūt pplm sos/
lā plebē significare ponāt necesse est. **C**omitiū a cō 2 itio siue co dī/
ctū est q̃ populus coibat conueniebatq; statutis temporibus ad eli/
gendos magistratus Illa igitur populi cōgregatio comitiū dicebat
iue electio magistratus siue locus quo fiebat electio siue tempus ele

erionis quif dies comitiales dicti sunt Magistratus aliqui peritum
est et non collectium et est aliquis officialis et dignitate fungens aliqui
concretum et collectium et tunc est officialium collectio aliqui abstractum
et tunc dignitatem ipsam significat ut hic gerit in urbe magistratum
Miles et militando dictus quicumque per stipendium militaret nec dig-
nitatis nomen est ut usurpant aliqui equitem auratum equestrumque
ordinis virum militem appellantes sed potius nomen est ministri in
de militia et militaris deducitur. *manipulus* pars centurie erat que
vnum signum sequebatur ex decem milibus constans sic dicta quod
sub romulo milites fasciculos herbe manuales qui proprie manipu-
li dicuntur hastis alligatos pro signis gerebant. inde manipularis
miles Quidius Partica suspensos portabat lingua manipulos. Un
manipularis nomina miles habet inde manipulatim ad est per singu-
los manipulos sicut a turma de turmatim. i. g. singulas turmas

Legio erat cetus militum ordinatus a sex milibus in septem
milibus non ultra procedens quod plerique numerum sex militum
sex centorum ex sexaginta sex militum bellatorum legioni ascri-
bant quorum sexaginta sex erant officiales. Cohors erat ceterum
gentium militum armatorum quidam tamen dixerunt quod non
nisi ex quinquaginta constabat Cornua sunt extremitates aci-
erum pugnantium et hostium Triumphus dicebatur summa
honor qui romanis imperatoribus exhibebatur qui strenue
pugnando hostes ingenti clade prostrauerant Quarto erat ho-
nor qui illis fiebat. qui egregie pugnando non nimis clara vic-
toriam reporta uerant Iustitium erat tempus quando iura
in urbe romana nemini reddebantur. periculosis reipublice
temporibus et dubijs certaminibus sed iura claudebantur et
iurgia tacebant quousque instans periculum tolleretur

Legio erat militum cetus ultra sex milia et circa septem milia neque se-
pares septem milibus neque sex milibus pauciores sed intra duos il-
los extremos terminos interceptum quolibet numerum complectens Di-
cant alii quod sex milia sex centos et sexaginta sex continetur milites qui
prime significandi pericula est Alijs placet quibus magis assentior quod
legio habebat peditem sex milia centum et eques septingentos xxx decem
cohortibus firmata erat et numero militum et robore impares prima
enim cohors mille centum quinquaginta pedibus constabat et equitibus
loricatis quadraginta duobus et hec miliaria dicebatur. secunda
quingentos quinquaginta quinquaginta habebat pedites equites sexaginta

sex. et hec quingentaria dicebatur Tercia eodem numero constabat. Quarta et cetera omnes eodem quo secunda numero constituiebantur: et ex Perotti viri latine lingue peritissimi in materialium commentariis videre licet. Et sicut rerum quarumcunque extremitates ut montium et lune cornua vocantur. ita quoque in acie extremitates exercitus vocantur cornua. erantque gemina in acie. scilicet dexterum cornu et levum siue sinistrum. Triumphus ingenti victoria paratus et gravi clade hostibus illata. duci concessa gloria est. Itaque qui triumphabant quattuor albis equis utebantur. et senatu preunte ducebantur in capitolium et ex tauris sacrificabant. Quatio autem quotiens non interfectis sed fugatis hostibus inuenta fuit victoria duci prestabatur. Itaque qui ouabant vno utebantur equo et a plebeis siue equitibus in capitolium deducti ex oue sacrificium faciebant. Ius ficiu[m] quasi iuris statio quies et cessatio dicta est. quod tunc ius stare et quiesceret.

Priuarii ciues dicebantur qui nullum officium publicum nullum magistratum exercebant eorum oppositi. id est qui magistratum exercebant publici vocabantur. Colonia erant ceterus aut multitudo civium transmissa iussu senatus ad inhabitandum civitates alienas: aut gratia custodiendi aut possidendi. et hi novi habitatores coloni dicebantur. Lex erat populi romani constitutio. Senatusconsultus erat decretum a senatu constitutum. Plebiscitum erat constitutio consensu plebis a tribunis ordinata. Decretum dicebatur imperatoris edictum. Et quodlibet horum vim legis obtinebat. Et similiter sicut lex firmiter servabantur edicta pretoris prefecti censorum questorum et edilium.

Priuarii ciues qui publico munere non fungebantur. hinc agere privatam vitam dicuntur qui non gerunt publicum magistratum publici vero qui officium gerunt. Cum autem urbs romana tante multitudinis quantae ad ipsam confluebant capax non esset imperio senatus pars civium traducebatur ad inhabitanda loca aliena. que vel incolis vacua vel armis capta erant: ut fugatis hostibus illa loca capta: ab amicis habitarentur. aut indigenis in deditionem acceptis romani ciues illuc habitatum missi deditos a defectione prohiberent. et talis civium multitudo colonia dicebatur: et ciues illi coloni Virgilius. Urbs antiqua fuit tunc tenuere coloni. Senatusconsultum et plebiscitum nota sunt ex obliquo et recto composita et illud a senatus constitutionem sacram signat. quandoquidem consultum est.

decretū est hoc: vero a tribunis plebis: ipsa plebe cōuocata prius ⁊ cō
sentiente. nam scitum sciti est statutum: ⁊ in primo Augustini danti
precepto dictum est. Decretum a decerno sicut edictum ab edico no
mina nota sunt.

Clues romani interim tribus nominibus vocabātur: sicut
Publius cornelius scipio. Unde etiam ut quidam aiunt pri
mum est prenomen: scdm nomen. tertium cognomen vel ag
nomen. Et quia in romanis historijs sepius nomina breui no
tantur opus est scire q per A. aulius intelligitur. per Ap. appi
per Fl. flauius. per M. marcus. per S. sextus. per T. titus. p
L. celius. per G. gaius. per P. publius. per D. decius. per L.
lucius. per Q. quintus. per Sp. spurius. per R. romanus. p
Ro. romani. per Pl. plebs. per Rp. respublica. per Con. con
sul. per Se. senatus. per Tr. tribunus. per Se. con. senatuscō
sultum. per B. brutus. per Ju. iudices. p Q. quirites

Prenomen est quod proprio nomini prepositum gentem familiā
q indicat. Nomen proprium qui vnusquisq notatur vocabulum.
Cognomen quod proprio nomini subiunctum adicitur. A nōnul
lis additur agnomen quod ex aliquo euentu aduenticiāq causa
cuiq attribuitur: vt scipio dictus est africanus a deuicta africa/pau
lus emilius macedonicus a macedonia superata: ⁊ consuetudine tra
ctum est in historiārum libris ipsorum nominum solum capitales.
primasq litteras notari que non solum hic expressas. verum alias q
q nominum appellationes notant: vt per L. aliquando curius. ali
quando caius. aliquando L. ciro. per L. modo L. elius. mō lepidus
per M. aliquando marius significatur. per Gn. gneus. per P. pō
peius. aut pomponius ⁊ cetera id genus nominis significantur: que
apud historiārum scriptores passim inueniuntur.

Et sic est finis.

